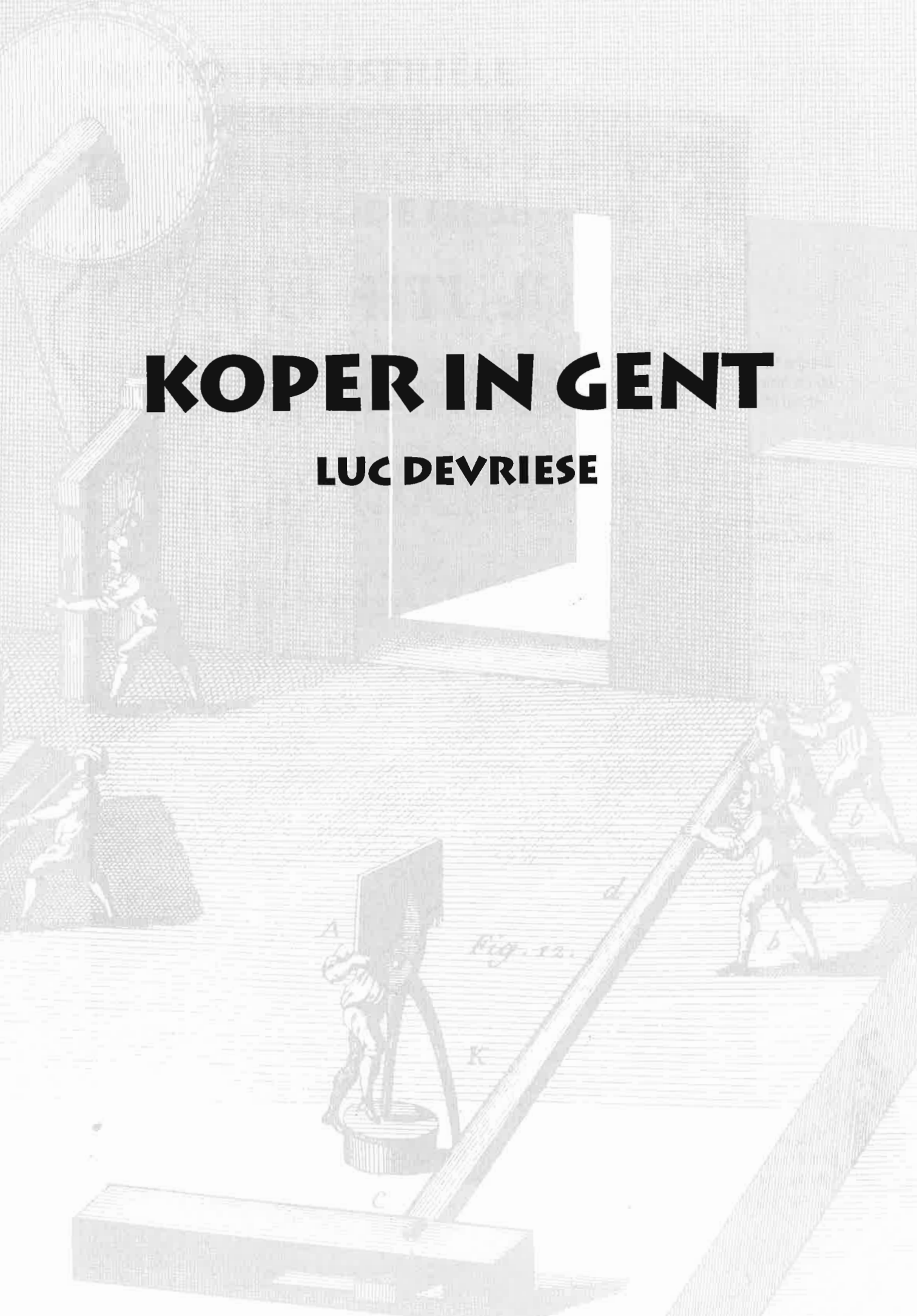

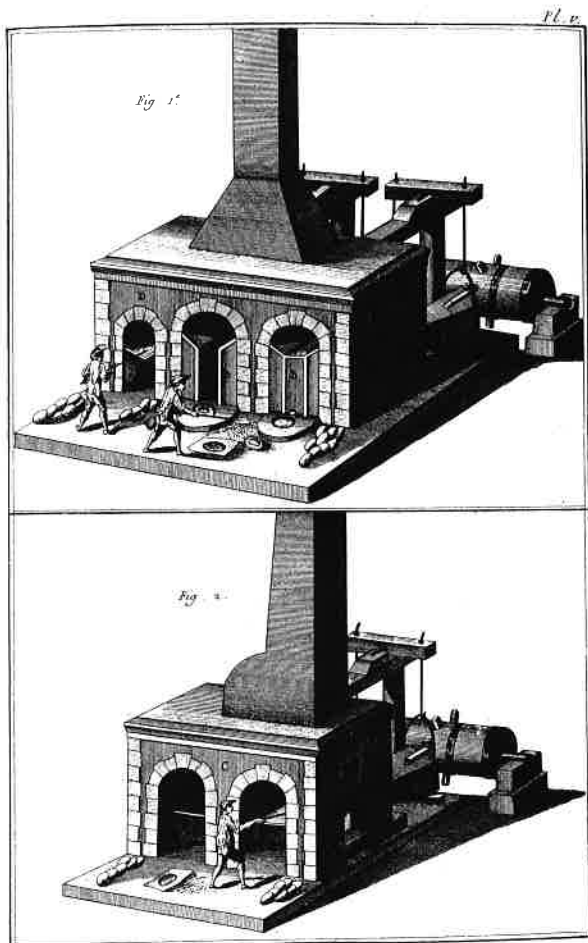
KOPER IN GENT

LUC DEVRIESE

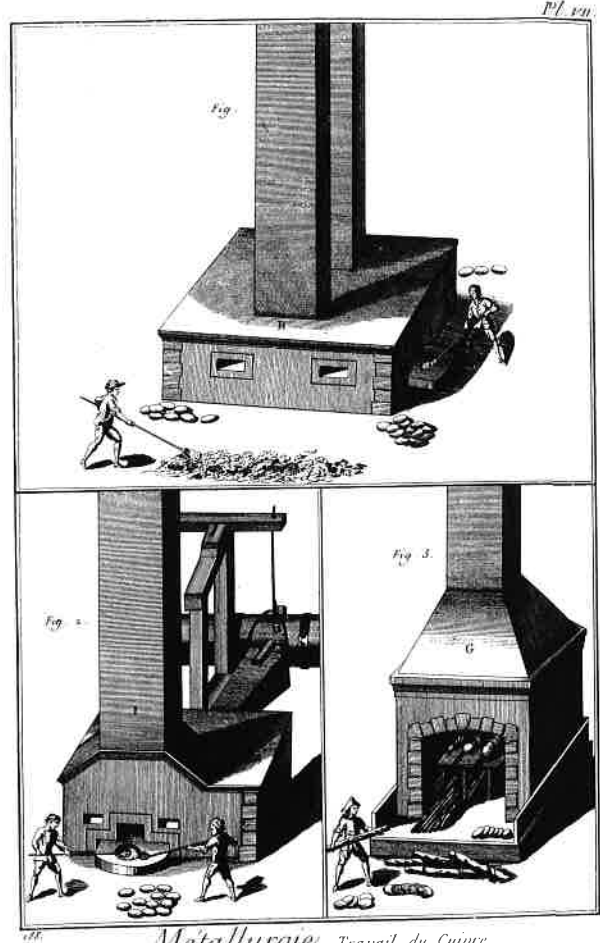

GEELGIETERS EN KOPERSLAGERS GHESEYT KETELAERS IN DE NERING VAN DE SMEDEN EN WAPENMAKERS

DOOR LUC DEVRIESE

Metallurgie, Travail du Cuivre.

Metallurgie, Travail du Cuivre.

De context waarin de in het hoofdartikel beschreven onderneming tot stand kwam, kan misschien nog het best geïllustreerd worden via enkele gegevens over de stedelijke organisatie van de koperslagers en de kopergieters (geelgieters). Sinds de *Carolinse Concessie* (1540) waren die ondergebracht onder de koepel van de nering van de

smeden en wapenmakers. De geelgieters waren veeleer kleine ambachtslui en de koperslagers oefenden naast hun ambacht een belangrijke handelsfunctie uit.

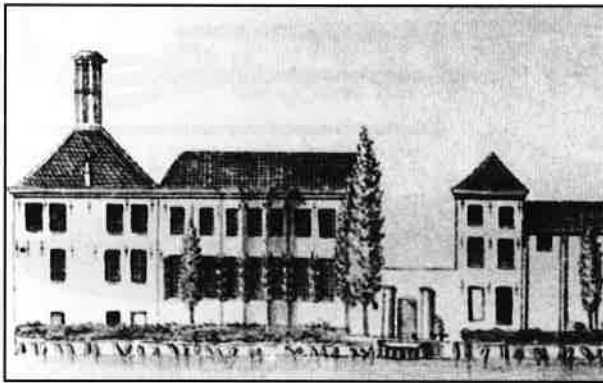
Zo zien we dat de proefstukken die de kandidaat meester geelgieters moesten afleveren bestonden in het gieten van *eenen kandelaer, eene spoore*

gegarniert met een yseren mueleken ende gegotene kopere steegel reepen (stijgbeugels)¹. Buiten relatief zeldzame prestigieuze bestellingen voor rijke, meest kerkelijke instellingen, zal de productie van deze neringdoeners uit niet veel meer dan kleine artikelen bestaan hebben. Ook de *ketelaers* hielden zich vooral met

vrij onaanzienlijk gebruiksmateriaal bezig. Een incident uit 1634² dat ons al heel dicht bij de hoofdrolspelers van het hoofdverhaal brengt, illustreert een en ander over het beroep.

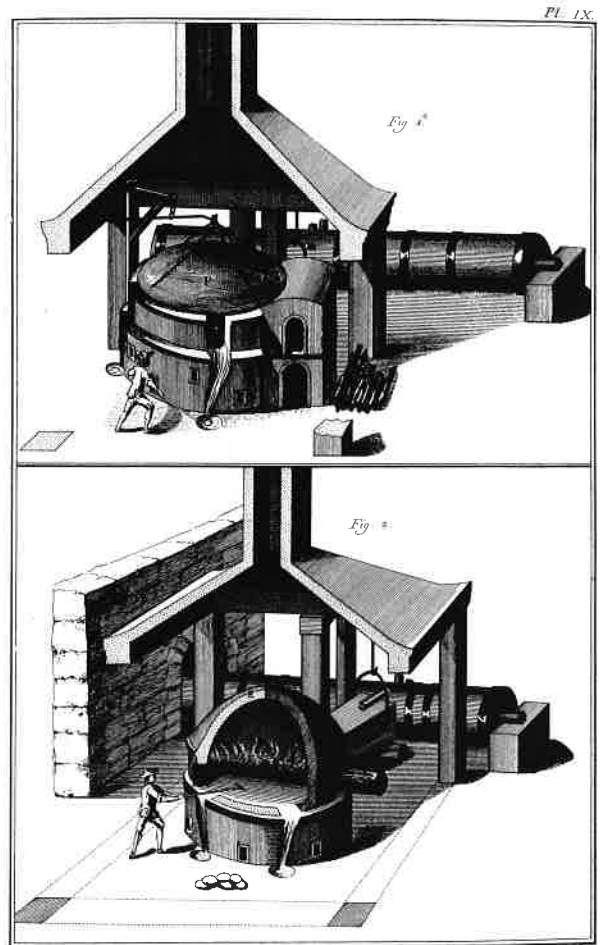
Op verzoek van de gezworene van de ketelaarsnering Adriaan Stuvaert vorderde een Gentse stadsofficier goederen op van Pieter

DE OPBOUW VAN DE DIVERSE TYPES KOPERSMELTOVENS AFGEBEELD IN DIDEROT'S ENCYCLOPÉDIE (1777) VERKLAART DE UITZONDERLIJKE HOOGTE VAN DE SCHOORSTEEN VAN DE KOPERSMELTERIJ BIJ DE MINNEMEERSBRUG (BOVEN)

(verzameling MIAT & SAG)

290.

Métallurgie, Travail du Cuivre.

van Laerebeke *coopman binnen deser stede (...) vercocht hebbende diversche ketels an Bernart Folyt wonende tot Deynsen ende die gepackt in eene mande omme te senden met 't schip van Deynse.*

Wat er daar bij die verzending niet precies volgens het boekje verlopen was, komen we niet te weten uit de teksten.

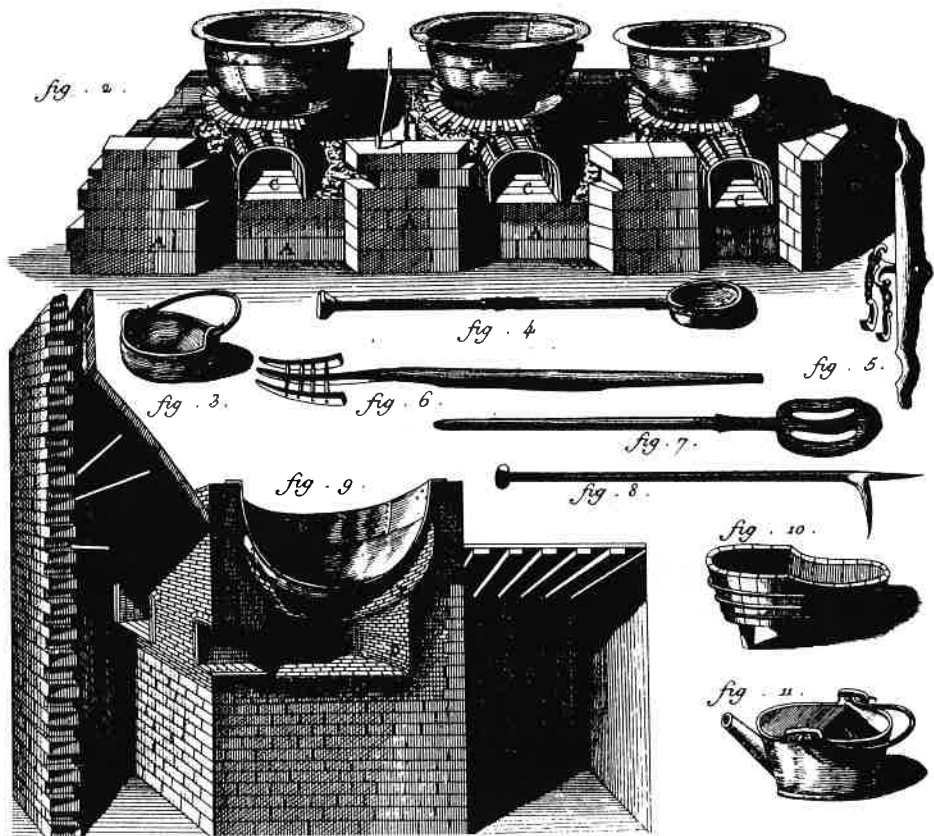
Hoe het ook zij, het kwam tot een proces dat pas zeven jaar later in 1641 uitmondde in een vergelijk. Hierbij verbonden 13 meesterketelaars zich om de diverse kosten van het geding, intussen opgelopen tot de aanzienlijke som van 51 pond 1 schelling, te betalen in drie termijnen, met daarbij uiteraard nog de *croisen* (interessen).

Pieter van Laerebeke verhandelde dus ketels, zoals de naam van zijn nering ook al laat uitschijnen. Misschien liet hij onder andere waren verschepen, die op het platteland verder doorverkocht werden.

Van belang bij dit neringenproces is ook het feit dat bijna de helft van de kosten betaald zou worden door diverse leden van de

familie van Laerebeke, waarvan Jacques samen met zijn broer Lieven, naar alle waarschijnlijkheid zonen van de hierboven vermelde Pieter, intussen mede-initiatiefnemer geworden waren van de proto-industriële onderneming die het onderwerp vormt van het hoofdartikel hierbij. Een andere deelgenoot in de kosten was Lieven de Scheppere, vader

HET WERKTERREIN VAN DE KOPERSLAGERS WAS VANAF DE EERSTE HELFT VAN DE 18DE EEUW OOK HET MAKEN VAN KOPEREN KETELS VOOR BROUWERIJEN, STOKERIJEN, SUIKERRAFFINADERIJEN, ZEEP- EN ZOUTZIEDERIJEN, BLEKERIJEN, ENZ.
(detail uit Diderot's *Encyclopédia*, 1777)

van de ketelslager Christiaen, wiens handel aan de Vrijdagmarkt het onderwerp vormt van een tweede bijdrage omtrent de 17de-eeuwse Gentse koperslagerij. Merkwaardig is wel dat de belangrijkste figuur uit die tijd, Jacques van Laerebeke, voor zover bekend³, alleen in de periode voor het van start gaan van zijn onderneming in 1638, functies uitoefende binnen de nering van de ketelslagers: hij was gezworene in 1630-1631 en proefmeester in 1635.

de metaal-bewerkende neringactiviteit.

Binnen het smeden- en wapenmakersambacht werden er toen volgende takken onderscheiden:

- hoefsmeden,
- zadelmakers,
- slotenmakers,
- messen- en schaarmakers,
- koperslagers of ketelaars,
- bus- of wapenmakers (vgl. 'donderbussen'),
- witwerkers (gereedschapsmaker voor andere neringen),
- zwartwerkers (ankersmeden en schipsmeden),
- geelgieters (gieters van geelkoperen voorwerpen),
- nagelmakers,
- toom- en spoommakers.

Heel wat minder belangrijk waren de *spellemakers*, *balansmakers*, *hekelmakers*, *boogmakers*, vrije en onvrije *straatslijpers*, *klokkengieters* en *horlogemakers*. Niet zelden waren dezelfde personen in meerdere geledingen actief.

Gegevens over het aantal ketelslagers en geelgieters omstreeks halverwege de 17de eeuw, in de periode dat de gieterij aan de Minnemeers en koperslagerij aan de Ham actief waren, zijn ons niet bekend.

Een eeuw later, in 1738, werden er bij een enquête over neringen en industrieën⁴ bij de koperslagers, *gheseyt ketelaars*, 20 meesters geteld. Deze stelden samen slechts 13 knechten en 17 leerjongens te werk. Bij de geelgieters waren er slechts 12 meesters die beschikten over 15 knechten en 6 leerlingen. Hieruit blijkt overduidelijk dat de beide beroepen kleinschalig gebleven zijn.

Vermoedelijk bestond het grootste gedeelte van de productie uit

gebruiksvoorwerpen. Voor de ketelslagers spreekt dit vanzelf. Voor wat de kunstvoorwerpen betreffen kan verwezen worden naar het overzicht in het bekende werk Gent, Duizend jaar kunst en cultuur⁵.

NOTEN

- ¹ Stadsarchief Gent (SAG), Reeks 156, Neringen, nr. 13.
- ² SAG, Reeks 156bis, Neringen, nr. 13.
- ³ Deze en verdere gegevens zijn afkomstig uit de nota's van Dieudonné Marijns (Gentse ambachtslijsten) in het Stadsarchief.
- ⁴ SAG, Reeks 156 nr. 3.
- ⁵ HOLLEBOSCH – VAN RECK, Y., *Geschiedkundig overzicht van de koper- en bronsnijverheid*. In: Gent. Duizend jaar kunst en cultuur, Gent, 1975, deel III, p. 299-336.

20

Hoe belangrijk waren de ketelslagers en geelgieters in het post-Carolijnse Gent? Dit valt moeilijk uit te maken zonder grondige studie. In elk geval vertegenwoordigden ze slechts een fractie van